

=====

ŠKOLA NARUBY aneb POHLED Z DRUHÉ STRANY

=====

Část 8. - O vyučování (podruhé)

=====

(Pozn.: Dnes to bude dlouhé, čtete to po částech, třeba ke kafičkám)

Už padla zmínka, že mne nebavilo zkoušení, nejraději jsem přednášel. Jen co jsem se trochu rozkoukal, překopal jsem celý systém hodnocení znalostí žáků, v první řadě hlavně učňů, později i těch ostatních.

Protože jsem měl k dispozici již zmíněný přenosný Meotar, vyrobil jsem si na něj velké množství obrázků na celofánovou nebo umafolovou folii k promítání. Učebnice gumárenské technologie, materiálů, strojů a zřízení či měření a regulace a dalších souvisejících jsem zavrhl a vše podstatné jsem pomocí barevných fixů převedl na velmi jednoduchá schémata, která pochopila dokonce i děvčata (to není nic proti nim, jen respektování jiného způsobu myšlení). A veškerý slovní výklad jsem převedl do několika víceméně stručných vět, které jsem napsal na tabuli při výkladu a které si žactvo přepsalo do sešitů. K tomu jsem promítal ta svoje zjednodušená schémata (fungování třeba dvouválců, víceválců, vytlačovacích strojů,...) nebo zjednodušené receptury směsí. To si žáci také přepsali a překreslili do sešitů. Bylo to jednoduché, dalo se to snadno stihnout a současně to bylo nepodkročitelné minimum. To zjednodušení bylo oproti oficiálním učebnicím drsně radikální, ale dobře jsme si rozuměli. Učni se s těmi věcmi, které jsem ve výuce nechal, setkávali během praktického výcviku, takže naše domluva byla snadná a rychlá. Moji předchůdci do nich cpali ten učebnicový balast a měli s tím problémy. Moje výhoda byla, že jsem měl fabriku prolezlou fyzicky i prakticky a navíc jsem měl přehled o výrobě v mnoha dalších fabrikách našeho oboru, nehledě na to, že jsme řadu výrobních zařízení měl i ve školní minitovárně.

Ve výsledku to vedlo k tomu, že když jsem „zkoušel“, tak žák dostal na vybranou, jestli chce mluvit nebo psát či malovat. Oni se mluvení dost vyhýbali, překvapivě raději něco namalovali a písemně popsali. A ty malůvky už pak jen slovně okomentovali podle mých jednoduchých doplňujících otázek. Občas jsem pro změnu dával otázku typu: „Tak nám povězte, na čem jste pracoval/a při praktickém výcviku (učni měli střídavý režim praktický výcvik – škola)“ a o tom také byli schopni se rozpovídat. Po celý rok jsem zkoušel „pořád všecko“, takže neměli šanci něco zapomenout. Žádná obávaná opakování se nekonala. Známkování mne ale šíleně nebavilo. Vyvolávání k tabuli také ne, to jsem vůbec považoval za sociální zvrstvení. Proč vyvolávat někoho, kdo není zrovna „ve formě“, děvčata s jejich měsíčními problémy a podobně. Zavrhl jsem jedno i druhé. Celý systém jsem otočil naruby a mělo to větší úspěch, než jsem doufal (nakonec mnoho z toho převzali moje manželka, která v té době už učila na zdravotnické škole). Ke zkoušení u tabule se chodilo dobrovolně.

Myslíte, že to nefungovalo? Fungovalo to perfektně. Místo trestání špatnými známkami jsem zavedl odměňování body. Při „ústním“ zkoušení jsem napsal dvě nebo tři otázky na tabuli, k tomu bodové ohodnocení, žáci si mohli vybrat a vystartovat k tabuli. Vystartoval – ulovil body. Nevystartoval – neměl body. Body jsem hlídal doma na počítači v tabulkovém programu zprvu Calc 602, později v Excelu. Žactvo rychle pochopilo, že pasivita se nevyplácí. Ti slabší se snažili „urvat“ otázky za méně bodů, ale častěji. Premianti (i takoví tam byli, měřeno očima mých předmětů) si vyzobávali ty, za které bylo bodů hodně. Za větší písemné práce se pak dalo v součtu za dílčí otázky ulovit nejvíce bodů. Prostě škola naruby.

Začaly zajímavé problémy. S rodiči. Přišli rodiče, celí nešťastní, že jejich nemocná dcera nechce být doma v posteli, protože když nebude ve škole, budou jí chybět body. Prostě známé ulevování ze školy kvůli písemce z matematiky se u mne nekonalo. Žáci do školy spěchali. Na krátkodobé nemoci jsem nijak nereagoval, na delší nemoci jsem si vymyslel „kontumační“ zkoušení, kde k bodům měl přístup jen žák dlouhodobě nemocný, aby měl

šanci zpoždění dohnat. Těch případů zase nebylo moc, takže to celý systém nijak nedeformovalo.

Klasifikovat známkami pro potřeby čtvrtletí a pololetí ovšem bylo nutno. Takže jednou za čas se body sečetly, sestavilo se pořadí. Kdo měl nejvíce automaticky „1“ a pak už to bylo odstupňováno, třeba „2“ byla, když mě někdo méně než 85 % výsledku toho nejlepšího, atd. – „kouli“ dostal ten, kdo neměl alespoň 40%. Systém jasný jednoduchý, nikdo neprotestoval. Každý dostal to, co si svou pílí vybojoval. U učňů snad ani nikdo „4“ nebo „pětku“ neměl (vyjimky se někdy objevily u narkomanů a notorických záškoláků – ale to bylo vzácné a navíc se týkalo většiny vyučujících, takže problém jiného charakteru). Ve velkých třídách byl základní normou průměr tří nejlepších, aby mi toho chudáka na čele pelotonu nezačali spolužáci šikanovat.

Když jsem později učil na zdravotnické škole, měl už jsem ten systém opravdu vyladěný, doma jsme to s manželkou ještě precizovali. Navíc tam u mne platilo, že studenti, hlavně tedy studentky, směli mít při písemce jakýkoliv tahák. Jediná podmínka byla, že musel být podepsaný (tedy nevypůjčený od sousedky) a ne rozmnožovaný. Zprvu koukali nevěřící, čekali nějaký podraz. Ty první taháky byly takové umrněné kousíčky papíru, já se jim poškleboval, proč si to rovnou nenapíší na formát A4, když to mají povolené. Tak to postupně zkoušeli a divili se, že jim to prošlo. Tenhle nápad nebyl z mé hlavy. Takhle to s námi praktikovala profesorka matematiky na SVVŠ („Klidně si ten vzoreček na řešení kvadratických rovnic napište na tahák. Když budete vědět, co s ním, tak je to v pořádku. A jestli nebudete, tak je vám stejně k ničemu. V praktickém životě ho také najdete v každých matematických tabulkách“). Přesně tak to fungovalo, stačilo si dát trochu práce s vymyšlením témat tak, aby se to nedalo obyčejně opsat z taháků, aby prostě student měl tahák jen jako pomocnou berličku, ale to hlavní řešení musel pak vymyslet a zrealizovat do konkrétní podoby. Nakonec mi sami hlásily (ty dívky), že vlastně ten tahák vůbec nepotřebovaly, protože se to při jeho psaní naučily (známá to věc).

Později jsem na zdrávce na ně vymyslel další finty, bylo jich moc. Například jsem vyhlásil akci „ztracené pero“. To spočívalo v tom, že jsem na tabuli napsal zadání, ale studenti nesměli mít na lavici žádnou psací pomůcku. Směli tam jinak mít cokoli - učebnice, taháky, sešity..... Jakmile odněkud vylovili pero/tužku, na lavici už nesmělo být nic než podepsaný papír. Ta finta byla v tom, že kdo se doma učil, tak mohl hned psát, nic nepotřeboval a na písemku měl spoustu času. A kdo zanedbal přípravu a začal všechno dohánět až při hodině, zoufalým hledáním v učebnicích a listováním v sešitech, připravoval se o čas. Pokud šlo jen o to, že mu něco vypadlo z hlavy, to se stane každému, proč z toho dělat vědu. I na maturitním potítku jsou slovníky z cizích jazyků včetně gramatiky (najít zapomenuté slovíčko je užitečné, ale jazyk se tam nikdo nenaučí).

S tím je spojená jedna ilustrativní historka. Přihnal se do školy (na zdrávce) dosti rozzlobená matka s dcerunkou za zády a dosti zhurta na mne spustila, jak je to možné, že ta její dcera má takové špatné známky, když ona se doma tolik učí a ona (matka) to vidí. Dokonce jí (dceři) hrozí propadnutí. Matinku jsem nechal chvíli běsnit a pak jsem jí řekl: „Vůbec nechápu, proč by se doma měla „tolik“ učit. U mne může mít i ve škole při písemkách cokoli, taháky, učebnice, sešity, pro mne za mne třeba magnetofon.“ A slečnu jsem požádal, aby vytáhla sešit z mého předmětu. Otevřel jsem tvrdou desku a hned na vnitřní straně obálky nahoře měla slečna, stejně jako všichni, povinně napsáno: „Nebudu-li něčemu rozumět, musím se ing. Šafry zeptat“ a podpis žáka. Matka vykulila oči a naprázdno polkla. A já vytáhl bodovací tabulku té třídy. Studentky na čele tabulky měli už kolem 180-200 bodů. Tato slečna jich měla 20. „Tak mi prosím řekněte, co pro Vaší dceru, která se „tolik“ učí, ještě mohu udělat?“

Matka se k ní otočila a spustila: „Je tohle všechno pravda? To jsi mi neřekla!“ a ubalila té 17-leté dceři parádní facu s dovětkem, „tak tohle si ještě vyřídíme doma“. Mně se omluvila a další jednání s rodičem jsem měl za sebou.

Později jsem tyhle bodovací tabulky dával na své stránky na internet, a od rodičů jsem pak měl už většinou pokoj.

=====

Někdy slyším bludy pokrokářů, že máme školství jak za Marie Terezie, postavené na šprtání a učení z paměti. A vina se předhazuje učitelům. Přitom jsou to žvásty lidí, kteří nic ve školství nepředvedli, a vedou moudra o tom, že všechno zvládnou počítače, všechno se najde na Googlu, že na počítání stačí kalkulačka. Jsou to všechno hrubé omyly. Počítače pouze rychle zvládnou to, co do nich člověk vloží, způsobem, který jiný člověk naprogramoval. Kdo nezná základy účetnictví, toho žádný počítač nespasí. Kdo nezná z hlavy malou násobilku a třeba něco o prioritách operací nebo semiexponenciálním zápisu velkých nebo malých čísel, toho ani kalkulačka nespasí. A kdo neumí třídít informace, toho Google akorát zahltí často zcela nesrozumitelnými výrazy. Dovolím si přidat pár skutečných historek a postřehů: Kalkulačku jsem povoloval jen těm, kteří na ní uměli počítat. Což si o sobě jistou dobu mysleli všichni, a při nesmyslných výsledcích na mne mávali kalkulačkami, „že jim to tak vyšlo“. Když jsem prohlásil, že každá kalkulačka počítá jinak, koukali na mne jako na blba. A že nemají používat kalkulačku sousedovu, která je uvede v omyl – to už si dělali kolečko na čelo. Tak jsem na tabuli napsal příklad s jednoduchými čísly, ale v podobě složeného zlomku, kombinovaného se součtem nebo rozdílem v čitateli nebo jmenovateli. Pak jsem je vyzval, ať každý, kdo bude hotov, přijde napsat výsledek na tabuli. Na tabuli se sešlo běžně 4-5 různých výsledků. Nestačili se divit. Některá kalkulačka dávala přednost násobení před sčítáním, jiná počítala v pořadí, v jakém jí byla čísla zadávána. Běžně se na papíře součty ve jmenovateli či čitateli zlomku nezávorkují, ale na kalkulačce je to naprostá nutnost, kdo to nevěděl, opět produkoval nesmysly. A kdo neuměl malou násobilku, ten byl ztracen i s kalkulačkou, protože nepoznal, že mu vyšla chyba jen proto, že se někde přetukl. Atď, atď. S oblibou jsem dával v ekonomických předmětech ve vyšších ročnících, v nastavbovém studiu nebo na vyšším odborném studiu úlohy typu: Navrhněte jednoduchý státní rozpočet (a dodal nějaké zjednodušující vstupní podmínky) nebo Navrhněte důchodový systém (opět se zjednodušujícími podmínkami), Mnozí se o to, často docela úspěšně pokusili. Mnozí mne chtěli oblafnout a něco si zkopírovali z Googlu. Protože neuměli třídít informace, objevily se jim tam odborné termíny, které nemohli znát. Mně pak stačilo ten jejich návrh vzít a na to, co tyhle termíny znamenají, se jich zeptat. Chvilku se vykrucovali, pak přiznali, že to našli na internetu. Tak jsem je ohodnotil jako podvodníky, protože zadání znělo, že to má být jejich (!) návrh. Jiní se ptali, jak poznám, že je to dobře. Docela je překvapilo, když jsem jim řekl, že to nepoznám, že jsou to úkoly, které mohou mít celou řadu řešení. Že jenom poznám, jestli to jejich má nějakou logickou strukturu, o které se pak můžeme pobavit a dokonce vzájemně poučit. Klidně to může být řešení „levicové“ nebo „pravicové“, ale pořád musí být jasné, jaké výdaje se budou platit z jakých příjmů, ale vcelku je jedno, jestli dají více peněz učitelům na úkor vojáků nebo naopak. Ale nemohou rozdat více, než přijmou. Většinou pak rychle pochopili oč mi jde, ještě se k tomu vrátíme někdy příště, protože to bylo docela zajímavé ve spojení s dnes tolik diskutovanou distanční výukou, kterou já vedl už před dávnými časy. Vrchol tomu daly dvě slečny. Jedna vůbec nechápala, když měla navrhnout rozdělení mzdových prostředků v nějaké jednoduché organizaci, proč by měl mít ředitel nebo primář vyšší plat, než uklízečka. Ona by dala všem stejně. (Pamětníci padesátých let se na teorii „stejných žaludků“ jistě pamatují, ona kupodivu přežila i její odvržení komunisty samotnými.)

A druhá za mnou přišla s dotazem, kdy budu „normálně zkoušet“. Zřejmě jsem na ni koukal dost vyjeveně a ptal se: „Co to je normální zkoušení?“. Ta její odpověď byla jak rána palicí: „No, vy nám řeknete, z čeho se bude zkoušet, já se to naučím, by mně dáte otázku a já vám to řeknu“.

Zamžikal jsem očima, pak jsem se málem rozesmál a povídám: „Ale vážená slečno, takhle já vůbec nikdy zkoušet nebudu. Já vůbec nepochybuji o tom, že jste schopná se něco z paměti

naučit a pak mi tady svoji fenomenální paměť předvést. Klidně si vezměte tahák nebo sešit, ale předved'te mi, že té látce rozumíte a jste schopná něco vyřešit nebo navrhnout. Jestli budete někde v nemocnici jako vrchní sestra nebo středně technický kádr, budete muset pořád něco řešit, hospodaření s léky, sestavovat rozvrh služeb, rozdělovat peníze, navrhovat rozpočty třeba jen jednoho oddělení, předkládat šéfům nějaké návrhy týkající se věcí, které dnes ani netušíte, že mohou nastat. Doma nakonec také. Našprtané poučky vám budou k ničemu“.

Nemyslím, že mne pochopila. Byla to nejspíš jedna z těch, které chtěli mít maturitu, aniž tušily k čemu. Často jsem vzpomínal na učně, kteří se k praktickému úkolu dokázali prakticky postavit. Těm stačilo dát zadání typu: „Navrhněte pracovní postup nebo technologický předpis...“ a věděli si (nějak) rady. Často jsem žákům říkal: „Vaše návrhy mohou být naivní. Tady ve škole na to máte plné právo, počítám s tím. Jste tu od toho, abyste se z toho poučili nebo byli poučeni. V praxi už vám naivitu nikdo neodpustí. Tam pak všechno bude probíhat „naostro“.

=====

Pokračování zase někdy příště, nebudou-li se ozývat výkřiky vole a nevole.

Některé diskusní příspěvky a ohlasy:

Libuše Vinšová:

... Čím delší, tím lepší. Já si to čtu večer v posteli a velmi dobře se mi pak usíná, těším se na každé nové ráno.

Hony Šafra: To mi lichotí. Já být rád lichocen

Stanislav Kroupa:

Na to bych měl spoustu "ano" Vzpomněl jsem si na jednoho našeho pana profesora na střední. (já ji nedokončil) Který těm zdatnějším doporučoval, aby nás "blbě" doučovali. Samozřejmě, proč by měli, že? Jenže on - a ta jeho slova si pamatuji jako zlatý poklad - jim říkal: "Vy pitomci! VY byste jim za tu možnost doučování měli ještě PLATIT! Copak nechápete, že třeba i za mírnou odměnu se vlastně vy sami látku učíte?" Myslím, že i toto, co jsem si vzal za své, se třeba projevuje tady při sdílení se o malování.

Hony Šafra: Stando, přesně tak to funguje. Nemusím mluvit o sobě, můj synek, stavební inženýr, už na stavební průmyslovce kreslil technické výkresy. Nejen pro sebe, ale i pro spolužáky. Nabyt tím značnou zručnost a zběhlost a navíc si tím vydělával. Čím více se blížil termín odevzdání (ten byl nemilosrdný), tím více byl přeplácen spolužáky z velmi dobře situovaných rodin. Často pak kreslil dlouho do noci. A jeho zručnost dále narůstala.

Stanislav Kroupa: zrovna tak jsem byl po vyučení velmi napřed v praktických předmětech oproti spolužákům. Hlavně proto, že to nebyla teorie z marzu. Ale já přesně věděl o čem je řeč. Protože jsem zařízení a jejich princip (minimálně) znal. Proto tak horuji za znalost základů v malování i teoretických. Vědet, co a proč se mi to pod rukama děje....

Chtěl bych k tobě chodit do školy. Například stát u tabule, navíc s pocitem blbce, co (jako introvert) se neumí dostatečně nahlas vyjádřit, už sám o sobě byl důvod k nedostatečné. A když se pak člověk zakoktal a třída rozesmála. byl výsledek zcela jasný. A mohl jsi vědět sebevíce. A když to pak na střední ještě kantor sarkasticky veřejně okomentoval, nedostal jsi ze sebe ani slovo...

Chodil bych k tomě i na metodiku. Protože jsem pětadvacet let vedl dětské tábory. A používal také zcela neobvyklé metody a prostředky. Třeba právě i díky vlastním zkušenostem. A neupřednostňoval soutěživost. Tady zase uspěli jen ti

úspěšní. Ale tvořivost, nápaditost a také to, co je pro mne dodnes prioritou i na skupině. Vztahy, zázemí. A najednou ejhle! I ti "blbci" a odmítaví se najednou vyrovnali a někdy předčili i notoricky úspěšné...

Hony Šafra: To si budeme notovat, na to se také chystám. Pár bývalých svěřenců ze "skautských" táborů se tu objevuje v diskusích, jistě pak má slova potvrdí.

Kadmium Žluté Střední:

U mě je to "vole" 😊

Hony Šafra: Tak to jsem rád. Mezi mými bývalými kolegy by se pár hlasů "nevole" také ozvalo. Bourání zavedených pořádků se neodpouští. Chce se, aby všichni učili stejně blbě za stejné peníze. Odboráři, matka Závist a praotec Byrokrat na to přísně dohlížejí. I na to přijde ještě řeč. Všichni jmenovaní mi ale vždy mohli...